

MAŁŻEŃSTWO (769) *sb n*

małżeństwo (759), **manželstwo** (7), **mażeństwo** (2), **manżeństwo** (1); manželstwo *OpecŻyw* (7); manżeństwo *Mymer*²; małżeństwo : mażeństwo *BielŻyw* (1 : 2).

-e- (764), -ę- (5+żp).

a *pochylone* (w tym 22 r. błędne znakowanie), e oraz o *jasne*.

sg *N* małżeństwo (163). ◇ *G* małżeństwa (212). ◇ *D* małżeństwu (28). ◇ *A* małżeństwo (196). ◇ *I* małżeństwem (25); -em (1), -(e)m (24). ◇ *L* małżeństwie (109). ◇ *pl N* małżeństwa (14). ◇ *G* małżeństw (7). ◇ *D* małżeństwam (1). ◇ *A* małżeństwa (11). ◇ *L* małżeństwach (1). ◇ sg *G a. pl A* małżeństwa (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Związek między mężczyzną i kobietą prawnie zawarty jako instytucja lub sytuacja prawno-społeczna; też: bycie mężem lub żoną, życie jako małżonkowie; poślubienie kogoś; *matrimonium* *Murm*, *Mymer*¹, *Mymer*², *Mącz*, *Calag*, *Calep*, *Cn*; *coniugium* *Mącz*, *Calag*, *Cn*; *connubium* *Mącz*, *Cn* (751) : *BierEz* Pv; *OpecŻyw* 41v; *PatKaz III* 97, 99, 106, 135; *Murm* 130; *Mymer*¹ 8, 38; *BielŻyw* 101; Tamoć rozpustne małżeństwa, Gdzie jest pycha i bogactwa. *BierRozm* 3, 3; *matrimonium* *Eheftandt* *Manżeńftwo. Mymer*² 40; *SeklKat* K3v; *KromRozm I* C2, D4v; *KromRozm III* Fv; *BielKom* G2v, G6 [3 r.]; *Abowyemci nye może być bełpyecznyeyłfa vcyeczka á zwyłkka káždemu młodzyeńcowi ku przelstanyu grzełlyć/ yako yełt małżeńftwo. GliczKsiąż* P, B3v, B6v, B7, Cv, C5 [2 r.] (33); *GroicPorz* t4, gg4; *Iefli małżeńftwo zla rzetz/ tedyć Bog muśi być według ćiebie złofliwy/ ktory małżeńftwo połtánowić ratzył? KrowObr* 221, 11v [2 r.], 126v, 185v, 220v [5 r.], 221 [7 r.] (48); *RejWiz* 38 *marg*, 57v *marg*, 59v, Cc4v, Dd2v; *BibRadz Gen* 2 *arg*, I 2b *marg* [2 r.], 3a *marg*, *Gen* 9 *arg*, I 113c *marg*; *Goski* A3v, A4; *OrzRozm* H4; *Támże wzywały kártę pápiru/ vczynił zapis małżeńftwá/ zátym godowáli wielbiąc Pána Boga. BielKron* 97v; *áby pewnieyłza [przyjaźń] byłá/ vtwierdził to małżeńftwe^m/ gdy mu dał fieltrzenicę fwoię BielKron* 218; *Ten Henrik Cefarz miał żonę Kunegundę świętego żywotá/ kthora dziewiczy żywot w małżeńftwie wiodłá BielKron* 289v, 3v, 25, 44v *marg*, 200, 202 (16); *Mącz* 177c, 211a, 252c, 411c; *OrzQuin* Y2; *SarnUzn* D; *Pánnie/ wdowie/ dozwalam miłości/ y to ták/ iżby nádzieiá małżeńftwá byłá. GórnDworz* Cc, Aa5, Kk5v; *HistRzym* 36; *RejPos* 42 *marg*, 42v [2 r.], 43v *marg*, 223v, 230, 345v; *BiałKat* 61, 286, 368v [3 r.], 371 *marg*, 373v *żp*; *Małżeńftwo dla tego po Lácinie zowá Matrimonium, iż Niewiáltá nawięcey przeto zá Mąż iść ma/ áby mátká byłá: [...] Też ie miánuią Coniugium, to ielst Złączenie: iż włafna Zoná z Mężem fwoim/ iákoby w iedno sie iárzmo fprąga: iáko y po Polsku Małżeńftwo od złączenia Mężá z Zoną. KuczbKat* 250, 115 *marg*, 240, 250 [8 r.], 255 [9 r.], 260, 350 *marg*; *RejZwierc* A5v; *WujJud* 26, 159, 161 [2 r.], 210v, 211 [2 r.] (13); *WujJudConf* 211, 211v [3 r.]; *RejPosWstaw* [41²]; *MycPrz* II C; *BiałKaz* I4v [2 r.], K; *CzechRozm* 163, 164 [2 r.]; *maćie to wiedzieć/ iż małżeńftwo nie ielst profłta ceremonia wymyślóná od ludzi/ ále ielst Sákráment ieden z siedmi Sákrámentow KarnNap* F2, F2v, F3, F3v [2 r.]; *ModrzBaz* 12v, 32v [3 r.], 33, 36v, 53; *SkarJedn* 235, 357; *KochOdpr* C4; *Calag* 139a; *Kościół ktemu tákiego małżeńftwá/ o ktorym Biskup/ Pleban/ y włafny páłterz/ niewie/ áni ná nie zezwala/ zá małżeńftwo niema. SkarŻyw* 153; *á ono iego mátkę/ zá wielkiego Krolá wydáią/ y około*

onego małżeństwa śpiewaia bārzo nabożnie y wesoło. *SkarŻyw* 509, A5, 13, 14, 76 *marg*, 143 (24); Bo Mázurowie onych czállow częfte przes łpolne Małżeństwa powinowáctwá z Litwą potwierdzáli *StryjKron* 365, 52, 130, 390, 547, 552, 712, 717; *CzechEp* 362, 416, 420; *KochDz* 104; Iż Małżeństwo ma być dobrowolne á nieponiewolne *WerKaz* 280, 280 [3 r.], 281, 281 *żp*, 283 [2 r.], 285 (15); *BielSjem* 22 *marg*; *KochPam* 84; *ArtKanc* M4; *ActReg* 46; Innubo – Wítepuię przez małzenstwo w dom, za mąż idę. *Calep* 539a, 640a, [643]a; *LatHar* [++2] [2 r.], ++8v, 115 [2 r.], 245, 347 *marg*, 678 *marg*; Dáleko tedy więcey kápłani nowego zakonu/ ktorzy vftáwiczne ofiary łpráwuia/ záwłze też od małżeństwa wolni być máia. *WujNT* 194, 79, 80, 195, 204, 309 [3 r.] (27); Z łtrony małżeństwa łady poczęści v nas odpráwuia sie w Duchownym práwie. *SarnStat* 1267, 588, 600, 601, 602, 631 (13); Sálomon nábrał w małżeństwo ábo w mieřkánie/ cudzego nabożeństwa białyhgłow *PowodPr* 39, 42; *SkarKaz* 120b, 418b, 421a [3 r.], Oood; *CiekPotr* 27, 28; *PaxLiz* B3, D4v, Ev, E4v; *SkarKazSej* 696b; *SapEpit* B3, B4; Pierwey rozwódziny Będa w onym małżeństwie/ niźli wywodziny. *KlonWor* 68, 61, 68; *PudłDydo* A3v; Nie iednemu ia lube towárzyřtvo zráil/ Nie iednegom w małżeństwo pořługá łwá wpráwił. *ZbylPrzyg* B4. [Cf 2. *GliczKsiąz* P6].

małżeństwo z kim (30): *GliczKsiąz* B, Bv, C2v; Mamy fie łtrzedz małżeństwa z niewiernymi. *BibRadz* I 133d *marg*, *Gen* 24 *arg*; *BielKron* 2v, 310v, 381, 381v, 436; *GórnDworz* Aa5; *BiałKaz* Kv; *CzechRozm* 163; *SkarŻyw* 59 [2 r.], 152 [2 r.], 456; *StryjKron* 140; Ze Krolewna forituie cicho Małzenstwo [króla] z Xiezná Holsztynską *ActReg* 157; *LatHar* 116; *KołakCath* Bv; *WujNT* 1.Cor 7 *arg*, s. 622, 2.Cor 6 *arg*, s. 635, 782 [2 r.], *Zzzzz4v*; *KlonKr* A4.

małżeństwo między kim (a kim) (9): Miedzy Zydem á Krzeřciáninem żadne Małżeństwo być niemoże *GroicPorz* h4, gg; *KrowObr* 222 [3 r.], 227; *BibRadz* *Hebr* 13/4; *BielKron* 413v; Incestus, Nieczistość/ Zákazáne á niesłuzne małżeństwo miedzi krewnémi łobie perfonami *Mqcz* 50b.

małżeństwo czyje [w tym: *G sb i pron* (19), *ai poss* (9), *pron poss* (1)] (29): Iákoby tho pímo miało być przeciřwne małżeństwu kápłáńłkiemu. *KrowObr* 231v, 220v, 220v *żp*, 222, 232, 235v (9); *BibRadz* *Gen* 24 *arg*; *OrzRozm* H3 *marg*; *BielKron* 381v *marg*, 412v, 429v; *Mqcz* 500a; áby miły Pan Bóg Małżeństwo to Córki iego łzczęścić raczył *OrzQuin* Aa5v; *RejPos* 42 *marg*, 42v; *CzechRozm* 163; *SkarJedn* 357; *KochOdpr* C; *SkarŻyw* 68 [2 r.]; *StryjKron* 547, 552; *WujNT* 782 [2 r.], *Zzzzz4v*; *SarnStat* 1226.

małżeństwo czyje [= z kim] [w tym: *G sb i pron* (7), *pron poss* (2)] (9): Iozeffie męžu nářwiętlfi/ á bogu miły/ ktorys dóřtoien manželřtwa tey panny *OpecŻyw* 5v, 6v; *BielKron* 133; *SkarŻyw* 68, 151, 153, 437; Iżem niemáło zácných młodzieńcow wzgárdziłá. Ktorzy o me małżeństwo vftáwicznie trwáli *PudłDydo* B3v, A3.

W połączeniu z liczebnikiem porzádkowym [w tym: *pierwsze* (2), *wtore* (6), *czwarte* (1)] (8): *PatKaz* III 138v; *KromRozm* III E2v; Krewni pirwřzego małżeństwa by fie ná wtorym nie poymowáli *BielKron* 149v; *SkarŻyw* 457; *ZapKościar* 1580/6v; O zieřdzie Litewłkim z Krziřaki [...] y wtorym Małżeństwie Witołtowym/ Roku 1418. *StryjKron* 547, 552; *WujNT* 1.Cor 7 *arg*.

W przeciwstawieniach: »małżeństwo ... dziewictwo (7), bezżeństwo (*a. bezżeński stan*) (6), czystość (5), panieństwo (4), cudzołostwo (3), rozwód (2), kurestwo, wszetecznořć« (26): Owa v čyebye w yedney cene kureřtvo á řwyęte małżeństwo. *KromRozm* I C; Teźci czálem porzádný flub z drugá

byerze/ ktory pirwey ma żonę. A wždy ono małżeńftwo nye yeft/ ále cudzołoftwo *KromRozm I C2v*; iż czyftość y pányeńftwo nye ma wyętfłey załlugi v Bogá niż małżeńftwo *KromRozm I F3*; A gđzye Páweł S. Corynthczykom o małżeńftwye y o rozwodzye píffe. *KromRozm II d4v, e2*; Vkałz ty profzęcię/ takowe błogolláwieńftwo twoiego beszeńftwá/ iákie ia tobie tu vkázuię moiego małżeńftwá? *KrowObr 222*; *BiałKat 373v*; Ze świętemu dziewictwu małżeńftwo równác/ [...] iuz to nie chrześciáńfka ále Iowiniáńfka/ y odszczepieńfka ieft. *WujJud 196v*; Ták wy y Mnichom y Mnifzkam nie małżeńftwá/ ále wżeteczności dopuřzczácie/ łłowá Páwłá ś. źle wykłádáiac. *WujJud 210, 209v*; *SkarJedn 235*; Małżeńftwo drugdy świátu/ á dziewictwo Bogu záwždy płod fwoy wypuřcza *SkarŻyw 180, 93 [2 r.]*, 120, 180, 457; *WujNT 233, 576*, 1.*Cor 7 arg*, s. 591 *marg*, 596, 782, Aaaaaa3v; *SarnStat 638*; *SkarKaz Ooooo*.

W charakterystycznych połączeniach: bogobojne małżeństwo, cne (2), człowiecze, dobre (4), domnimane, doskonałe, dostojne, heretyckie, nierowne, nieszczęsne, pewne, plugawione, pochwalone, pogańskie, poniewolne, porządne, prawdziwe (3), przyszłe, rozpustne, słuszne (2), spolne, swowolne, szlachetne, ustawione (postanowione) (8), własne (2), wolne, zacne, zaczęte, zakazane, ziemskie (2); dozorca małżeństwa, granica, gwałtownik, koniec (4), moc, nadzieja, niegruntowność, niezgoda, oznajmienie, pociecha, podobieństwo, przyczyna, przywora, sława (2), świętobliwość, umowa, ustawa (stanowienie) (2), używanie, własność, zapis, zasłona, zastawa; obyczaje około małżeństwa; z małżeństwa potomstwo, spowinowacenie; małżeństwa bronić (zbraniać się) (11), dopuszczać, dowiedzieć się, odstąpić, strzec, zakaz(ow)ać (14), życzyć; do małżeństwa kwapić się, namowić, obrocić się, przynależący, przyprawować, skłonić się, uciekać się, wrocić się; podług małżeństwa począć; przedsiębrać około małżeństwa; od małżeństwa wolny (2); małżeństwu błogosławić; małżeństwo ganić, konać, poczynąć (zaczynać, zacząć) (4), pokazać, poświęcić, potwierdzić (3), przypowiedzieć, sprawić (sprawować) (2), sromocić, (po)stanowić (ustawić) (15), targać, wzgardzić (2), zachować, zakaz(ow)ać (7), zakazujący (3), zapowiedzieć; na (w) małżeństwo brać się, godny, nabyć, namawiać (3), posłać, przyzwalać (przyzwolić, zezwolić) (3), wprawić; małżeństwem gardzić, naprawić, uhamować, utwierdzić, zatworzony; za małżeństwem się schodzić; czystość w małżeństwie, nierząd, powściągliwość (2), przeszkoda (2), przypadek, stopień; uczciwy w małżeństwie; w małżeństwie miłować się, zacho(wy)wać się (2); pismo o małżeństwie (2), sądy (2); o małżeństwie pisać, uczyć (2), usłyszeć, wątpić.

Zwroty: »małżeństwo dawać; małżeństwo jest dane« = udzielać ślubu (2; 1); Też wftáwił [*Ewarystus papież*] áby małżeńftwá były dáne iáwnie/ á nigdzyey iedno w kościele. *BielKron 149, 150*; *ActReg 16*.

»da(wa)ć (a. oddać, a. (p)oddać się, a. wydać), (od)dana (a. wydana) w małżeństwo; pod(d)ana małżeństwu; dana ku małżeństwu« [*w tym: komu (19), za kogo (3), z kim (2)*] = wydać za mąż, ożenić (się) [*o mężczyźnie 3 r.*] [*szuk zmienny*] (18 : 9; 3; 1); ten ieft doftoien/ aby iemu dziewitza Maria dána byla ku manżelftwu. *OpecŻyw 4, 5*; Bądź poddaná małżeńftwu fwiętemu/ Záchowuiąc połfuźeńftwo iemu *BielKom G2v*; *KrowObr 235v*; *BibRadz I 453d marg*; vrodził fie im pirwfzy lyn Kain s fiołtrą Kálmáną bliźniętá/ s którą fie potym oddał w małżeńftwo *BielKron 2v, 52v [2 r.]*, 87v, 99v, 103, 126 (11); *OrzQuin Aa5*; A wydárłzy mu corkę fwą dał iá w małżeńftwo Demetryufowi [*et dedit eam Demetrio Vulg*] *BudBib 1.Mach 11/12, 1.Mach 11/9*; *StryjKron 150, 365, 427, 452, 462 (8)*; *OrzJan 84, 127*; A córki/ y fiołtry/ y iné powinowáté fwé/ przerzeczeni Pánowie y Szláchtá

Ziem Litewskich/ będą mogli w Małżeństwo dawać [*copulare poterint JanStat 746*] mężom tylko powfzechny wiary *SarnStat 988; CiekPotr 54*.

»małżeństwo mieć [z kim]; w małżeństwie za sobą mieć« = *być czyimś mężem (1; 1)*: *GliczKsiąż C2v*; Dawidá Stárostę Grodzieńskiego [...] (ktorego też zą sobą w Małżeństwie Corkę włafną miał) [...] zabił *StrykKron 406*.

»w małżeństwie mieszkać, być, będący, stać, trwać, żyć, żyjący, (nie)mieszkanie; w granicach małżeństwa mieszkać« [*w tym: z kim (4), być za kim (1)*] = *matrimonium iunctum est Vulg [szyk zmienny] (10 : 7 : 1 : 1 : 1 : 4 : 1 : 2; 1)*: Wdowiec gdy żony ożalał/ Izby ząsię w małżeństwie itał: Z wdowamełtá fie poślubiłá *BierEz P, Q4v; OpecŻyw 4, 4v*; ábowiem iest lepiej w małżeństwie żyć/ á niílli w zápáltzywości być. *KrowObr 139, 139, 225v, 233v, 234v, 235v; OrzList d3*; słuźnali rzecz iest mnie mięfzkáć w małżeństwie tym/ z iątrwią włafną *BielKron [211]v, 212; RejAp 110v; Górndworz li4; RejPos 256; KuczbKat 280; BiałKaz K2; ModrzBaz 54; SkarJedn 68*; przyfzedł [...] do Corki fwoiey [...] Danuty/ ktora była w małżeństwie zą Ianużem Xiążęciem Mázowieckim. *StrykKron 442; ReszPrz 97; WerKaz 284; WujNT 56, 1.Cor 7 arg, 10, s. 782; SarnStat 639*.

»z małżeństwa narodzić się, narodzony, spłodzony; przez małżeństwo spłodzony« [*szyk zmienny (1; 2 : 1; 1)*]: Práwo ząbrania być temu Sędziem/ ktory iest [...] nie z małżeństwá národzonym *GroicPorz b2v, b3; CzechRozm 160; ZapKościar 1580/6v; WujNT 227*.

»małżeństwo popełnić, poślubić« = *zawrzeć małżeństwo (1 : 1)*: Aż więc ták z sobą mowili/ Y małżeństwo popełnili. *BierEz Q4v*; y podziś to iefzczę w narodzyeh żydowfskich trwa/ [...] iz zádén z nich nie mogli nigdy małżeństwá poślubić sobie/ iedno ząwždy z narodu fwego *RejPos 271v*.

»w małżeństwo poślubić« [*w tym: komu (1)*] = *wydać za mąż (2)*: Na kthori czałz y szyny na swą vyarą obrzełzowacz, y czorką swą w malzenyfthwo poślubycz V.C.M. vmyflycz raczil *LibLeg 7/31v; StrykKron 747*.

»małżeństwu służyć« [*w tym: z kim (1)*] = *żyć w małżeństwie [szyk zmienny] (7)*: A iz po wzięciu wrzędu tego/ [*apostołowie*] małżeństwu nie służyli *SkarJedn 31*; y te⁸⁰ nieprzyimuie [*na kapłaństwo*]/ ktory máiąc pierwfzą żonę/ słuź znią małżeństwu *SkarŻyw 456, [223], 262, 320, 456; SkarKaz 45a*.

»w małżeństwo wstąpić (*a. wstępować*), iść (*a. przyść*), wstępowanie, wstępujący, ście; do małżeństwa wstąpić« [*w tym: z kim (7), za kogo (1), czyje (1)*] = *zawrzeć małżeństwo; nubere Vulg [szyk zmienny] (29 : 5 : 1 : 1 : 1; 1)*: *FalZioł V 53; ZapWar 1536 nr 2492; KromRozm I C2v, K4v; GliczKsiąż B6v; KrowObr 150v, 225v, 233v; BielKron 261, 310v, 380, 381v, 406v, 414v marg; Mącz 410a*; oboie tego prágnęło/ áby thá tákowa miłość fzczeńliwy koniecz wzięłá/ tho iest/ áby s sobą w małżeństwo przyfzli *Górndworz Aa5; RejPos 41; BiałKat 286; BiałKaz Kv; KarnNap F2*; Pomni o oney bogoboyney Hełter/ gdy zniewoley w małżeństwo pogániná Monárchi świátá iść musiálá *SkarŻyw 153, 93; StrykKron 140; WerKaz 288, 291; KołakCath Bv; WujNT 1.Cor 7/9 [2 r.], s. 592 marg, 594, 595, 596 (9); SarnStat 599; IAGIELLO Litwin/ z iedną w Małżeństwo wftapiwfzy: Polfkę męftwem ozdobił/ z Litwą fie okrcziwfzy. *KlonKr wstęp A4; PaxLiz E*.*

»w małżeństwo wziąć (*a. pojąć*), brać (*a. obierać*)« = *poślubić [tylko o męzczyźnie]; despondere sibi Mącz [szyk zmienny] (8 : 3)*: *GroicPorz gg4; Mącz 410a; KuczbKat 350*; Iz powinowáte w małżeństwo biorą. *SkarJedn 233; SkarŻyw 151 marg, 153; StrykKron 130, 552; KołakCath Bv, B2v; GDy kto*

łobie weźmie w małżeństwo Pannę albo dziewkę [*copulat sibi matrimonialiter virginem seu puellam JanStat 570*] á vmrze nie opráwiwłzy iéy nic *SarnStat 632*.

»małżeństwo zjác; zjác się w małżeństwie« = *zawrzeć małżeństwo; nubere Mącz (1; 1)*; iż coby było Rzeczypołpolitey Krześcijánłkiey s pożytkiem chce małżeństwo tákie zjác. *BielKron 414v; Mącz 50c*.

»małżeństwo złamać; małżeństwo zruszone (*a. nienaruszone*)« = (*nie dochować wiary (1; 2)*); iuz żadny znas niemoże małżeńłtwá złámác/ bo łie thego dowiemy przes tę kofzulę. [...] wiedz że iáko długo ia z śwá żoną przebywác będę w wierney miłości/ tedy tey kofzule nie trzebá práć/ ále będzieli miedzy námi małżeńłtwo zrułzone/ tedy będzie pránia potrzebowałá *HistRzym 107–107v; PowodPr 42*.

»małżeństwo złączać (*a. łączyć*); małżeństwo złączone« [*szyk zmienny*] (*3; 1*): *BierEz Dv; BiałKaz K2*; Małżeńłtwo porządne łam Pan Bog łączy *WerKaz 303 marg, 303*.

»w małżeństwo złączyć (się) (*a. złączać się*); małżeństwem złączać się, zwiázac, złączony« [*w tym: z kim (3)*] = *zawierać małżeństwo; żenić lub wydawać za mąż [szyk zmienny] (4; 1 : 1 : 1)*; *BielŻyw 161*; thedyćby był nigdy pan Bog człowyełá Adámá z Yewá małżeńłtwem nye zwiázal. *GliczKsiqż B7*; iefliby łye złączyli w Małżeńłtwo [*żył z chrześcijanką*]/ nie inácey máią być łádzeni/ iedno iáko w cudzołłtwie mięłzłkáiacy. *GroicPorz h4; KrowObr 225v; GrabowSet P3v; WujNT 830; KlonKr 3*.

»w małżeństwo zmowić [*za kogo*], jednać [*komu*], zmowiony; małżeństwo jednać« = *sponsus Mącz [szyk zmienny] (1 : 1 : 2; 1)*; *FalZioł V 53*; áż łie [...] krolowi Węgierskiemu Władziłłáwowi łyn y corá vrodziłi/ ktore [...] w małżeńłtwo Święte Cefarłkim potomkom iednano przed czáłem *BielKron 412v, 222v; Mącz 410a*; Obádwa iulz mieli pány w małżeńłtwo zmowione. *SkarŻyw 76*.

»małżeństwa nie znać« = *żyć w czystości cielesnej (4)*; *GliczKsiqż O4v, P2*; A gdy ie Pan Bog tym dárem [*córeczką*] wczcił/ połtánowili łobie iulz dáley małżeńłtwá nieznác/ ále ołtátek czyłłłści ofiárowác Pánu Bogu *SkarŻyw [223], 242*.

»[z kim] małżeństwo zwieść« (*1*): nyemáła thego potrzebá yełł/ [...] áby z byalá głowá/ cnotliwá/ łtáteczną/ nye łwowlolná/ ále poćciwá małżeńłtwo zwyodł *GliczKsiqż B*.

»żádac (*a. pożádac*), pragnác, prosić, starać się w małżeńłtwo« [*w tym: komu (1)*] = *ambire puellam Mącz [szyk zmienny] (8 : 2 : 1 : 1)*; *BielŻyw 167; BielKron 406v, 407; Mącz 104c; KuczbKat 350*; Włkázalá do onego ktory iey w małżeńłtwo prágnál *SkarŻyw 150, 69; StryjKron 51, 130, 717*; Máło potym połły łwé do Kámmy połłál/ żádáiacy iéy w małżeńłtwo. *KochWz 139; CiekPotr 36*.

»bez małżeńłwa żyć, trwác, być; żywot, stan krom małżeńłwa« = *caelebs vita, caelibatus Mącz; non nubere Vulg [szyk zmienny] (2 : 2 : 1; 1 : 1)*; gdyż Kłięża [...] máłnie á nieuczłiwie bes Małżeńłtwá w Polłłce żywiá *OrzRozm H3v; Mącz 30a [2 r.]; BudBib 4.Esdr 16/45*; roskázuię nie ia/ ále Pan; iżby łię żoná od mężá nie odłaczálá. A iefliby łię odłaczyłá/ niechayże trwa bez małżeńłtwá [*manere innuptam*] *WujNT 1.Cor 7/11, s. 594, 595*.

Wyrażenia: »małżeńłtwo nierozdzielne; nierozdzielność małżeńłwa« (*6; 1*): O nierozdzielności małżeńłtwá. *WujNT przedm 37*; Dla czego też małżeńłtwo ielł nierozdzielne. *WujNT 679, 22 marg, Matth 19 arg, s. 79 marg, 80 marg, 262 marg*.

»nierządne [= *zawarte wbrew zakázom kołłciłnym*] małżeńłtwo« (*5*): Nierządne małżeńłtwá karál Ian S. karze y kołłcił Kátholicki. *WujNT Zzzzz4v, 31, 204 marg, 782 [2 r.]*.

»małżeństwo potajemne« (1): Nie tylko potwierdzić ale y łączyć albo ślub dawać w kościele mają dla zabronienia Małżeństw potajemnych *WujJud* 211v.

»prawne małżeństwo« (8): *GliczKsiąż* B4v, B8; potrzebá iest aby było między nimi práwe á łufzne małżeństwo *GroicPorz* ggv, b3; *KuczbKat* 250; *MycPrz* II B; *WierKróc* A2v; *SkarJedn* 344.

»przyjaciele, przyjacielstwo po małżeństwie; przyjaciele z strony małżeństwa; krewni małżeństwa« = *powinowaci, powinowactwo* (6 : 1; 2; 1): PRzyacióły po Małżeństwie Lácinnicy zowá *Affines*, ták po mężu iáko y po żenie *GroicPorz* gg4; Mąż z żoną łą gruntem przyacieliłtwa po Małżeństwie. *GroicPorz* gg4v, gg4 [4 r.], gg4v, oo3v [2 r.]; *BielKron* 149v.

»stan małżeństwa« (7): *RejPos* 41 [2 r.], 42 [2 r.], 42v *marg*; *KarnNap* G2v; TEn stan Małżeństwa S. y Sákráment Pan Bog poštánowić raczył/ nie dla czego inšzego/ iedno ku ípłodzeniu dziełek *WerKaz* 285.

»małżeństwo święte [= *będące sakramentem*]« = *matrimonium sanctum* *Modrz* [szyk 63 : 6] (69): *SeklWyzn* f3v; *SeklKat* Kv, M2v; *KromRozm I C*; *MurzNT* 111; Kryftus miły kiedy w Chanie ná welelu sam był/ Ku tci małżeństwu świętemu wodę w wino zmienił. *MrowPieś* A4v, kt; *BielKom* G2v; *GroicPorz* kk3v; *KrowObr* 150v; *BielKron* 198, 381v, 406v, 412v; *OrzQuin* Aa5; Gdyż wiemy iáko Pan małżeństwo święte vwielbić á vbłogołławić raczył. *RejAp* 118v, 27, 171; *RejPos* 41 [3 r.], 41v, 42 [2 r.], 42v; *RejZwierc* 34v; *WujJud* 133v, 212v; *WujJudConf* 212; *KarnNap* F2 [3 r.], F2v *żp*, F3, G2v; Vżywánie Wenułá człowiekowi Krześcijánłkiemu/ okrom małżeństwa świętego [*extra torum matrimonii sanctum*]/ zgołá zákazáne iest. *ModrzBaz* 53; *SkarJedn* 231, 234, 343, 358 [2 r.], d7; *SkarŻyw* 153, 234, 242 [2 r.]; *WerKaz* 267, 279, 280, 281 [4 r.], 283 [3 r.], 285 [2 r.], 302 [2 r.]; *ArtKanc* N11 *żp*, N12; *ZawJeft* 30; *OrzJan* 127; *LatHar* 678; *KołakCath* B2v; *WujNT* 56; *WysKaz*)?(2v; *SkarKaz* 45a.

»uczciwe (a. poczciwe, a. nieuczciwe) (jest) małżeństwo« [szyk 30 : 9] (39): *SeklKat* K4v; *KromRozm I C2* [2 r.]; *GliczKsiąż* B4v, C5v; Izałz niewiesz iáko Duch Swiethy/ małżeństwo wćciwe zowie [...]/ tymi flowy mowiac. Vćciwe iest miedzy wżyłtkimi małżeńłthwo/ á gámraty y cudzołóżniki będzie Bog Sądził. *KrowObr* 222, 227 [2 r.], 228, 228v, 230 [2 r.], 230v (17); *RejWiz* 42v *marg*, Cc8v; *BibRadz Hebr* 13/4; *RejAp* 110v; *RejPos* 256, 346; *RejZwierc* 34v [2 r.]; *SkarŻyw* 68; *WujNT Hebr* 13/4, s. 782 [6 r.], *Zzzzz4v*.

»wesele małżeństwa« (1): Krol Iágieło kiedy miał nieprzyaciółom odpor czynić/ tedy wefele małżeństwa w Sanoku ípráwował *StryjKron* 547.

»wiara małżeństwa« (1): Bo á co zá potrzebá znáiomóści ízukać zkim oney/ ktora przymierzem á wiárą małżeństwa [*fide matrimonii*] zkim złączóná iest? *ModrzBaz* 55.

»zakon małżeństwa« (1): Tedyby tełz y zakon małżeństwa muiał być zepłowan/ dla tego/ iż iest wiele małżonkow cudzołóżnikow. *KrowObr* 227.

»związek (a. związka), węzeł małżeństwa« [szyk 7 : 2] (8 : 1): *KuczbKat* 260; niech oboie pomni/ że rodzice fwe/ y włzytkie przyacióły opuścili dla zwiáłku małżeństwa [*coniunctionis coniugalis causa*] *ModrzBaz* 33; *CzechEp* 168; iż zwiáłká Małżeńłtwa/ żadnym rozwodem rozwiązána być nie może *WerKaz* 284, 283 *marg*, 284, 304 *marg*; *ZawJeft* 40; *PaxLiz* Ev.

Szeregi:

»małżeństwo i spowinowacenie« (1): Bo puściwfy infzé pány/ Książętá/ Elektory/ y Króle/ z którými małżeńftwá y zpowinowácenia miał: [...] Céfarz [...] dawfzy Wnuczkę brátá fwégo zá fyná Ie⁸⁰ Król: M. Zygmuntá Auguftá/ Hifzpániá/ ziemię Włofką y Niemiecká/ [...] zpiął z Koroną Polfká. *OrzJan* 63.

»małżeństwo i ślub« (1): gdy fie potym do domu zwrociłá/ będąc iuż znácznie brzemienná/ Iozeff fkoro to po niey obaczył mniemáiąc żeby fie z cudzołożylá/ małżeńftwá y flubu onego fwoiego z nią ták milczkiem zniknąć chciał *CzechRozm* 161.

Zestawienia: »bogini małżeństwa« (1): Iuno byłá bogini małżeńftwá *RejAp* 111.

»sakrament, świętość małżeństwa« [szyk 11 : 1] (6 : 6): *KuczbKat* 115, 251 *żp*, 255; KAZANIE PRZY PRZIYMOWANIV SWIATOSCI MALZENSTWA. *WerKaz kt*, 267, 279 [2 r.], 281, 285 *marg*, 302; Małz y małżeńftwá świętego/ [...] w kościele iego Sákráment fwoią też pewną łáfká opátrzony. *LatHar* 678; *WujNT* Bbbbbbb4.

Przen: O mistycznej jedności Chrystusa i Kościoła, duszy i Boga (6) : Ieft tedy Zawifna miłość Boża/ [...] przez którą duřá ludzka zepfowana fáłzywymi náukámi y złymi chciwościami/ precz odrzucona y od małżeńftwá Bożego iáko Zoná cudzołożna oddalona bywa *KuczbKat* 280.

Zwrot: »[z kim] w małżeństwo wstąpić« (1): Náwroćcie fie fynowie błąkáiący fie mowi Pan/ á ia zwámi wmałżeńftwo wftąpię *CzechRozm* 120v.

Wyrażenie: »małżeństwo duchowne« [w tym: czyje z kim, z czym (2), między kim i czym (1)] (3): O wrzędziech ludzi Krześciáńfkich. 23. A zwálfzczá o małżeńftwie ták cíelefny/ iáko y duchownym Páná Kryftufá z Kościołem. *BibRadz Eph* 5 *arg*; *SkarŻyw* 510; Małżeńftwo duchowne między Bogiem y duřá. *WujNT* Zzzzz4v.

Szereg: »złączenie i małżeństwo [czyje z kim]« (1): gdyż Apoftól s. iáfnie Sákrámentem zowie/ że złączenie mężá y żony ieft Sákrámentem/ to ieft/ świętym znákiem onego złączenia y Małżeńftwá Páná Chryftufowego z Kościołem. *WujJud* 161.

2. coll. *Małżonkowie, mąż i żona; matrimonium* *Modrz* (18) : *GliczKsiąż* C, C3v, P6; Spadek między małżeńftwem *GroicPorz* oo3v; Pořánowane fá we zborze Bożym porządne o tym fády y Sędziowie/ [...] ktorzyby rořterkom á roznicam w małżeńftwie zábiegáli. *WujJudConf* 211v; *CzechRozm* 163; *ModrzBaz* 33; Zadne małżeńftwo řtu dziatek mieć y rodić nie może *SkarŻyw* 180, 153, 180 [2 r.]; *WerKaz* 303, 306; *LatHar* 503.

małżeństwo czyje z kim (1): Spomnyeć mayá na infše małżeńftwá/ yako Abráámá s Sarą/ Elkaná z Anną/ Elzbyęthę z Zácháriáfsem/ y infłych ktorzi nye czárnokięřtwem řtáráli fie o płod/ ale modlithwámi pilnemi do páná Bogá *GliczKsiąż* C4v.

Wyrażenie: »małżeństwo zgodne (a. zgodliwe)« [szyk 2 : 1] (3): Miezka pan Bog między zgodliwym małżeńftwem/ y natakowym weřfelu řam raczył być *SeklKat* L; *RejZwierc* A5v, 32.

Synonim: 1. ożenienie.